

عنوان مقاله

آسیب شناسی تربیت نوجوان در خانواده و راهکارهای پیشگیرانه آن

نویسندگان

دکترعلی نقی فقیهی
دانشیار دانشگاه قم

مقدمه

امروزه خانواده با انواع آسیب ها در ارتباط با تربیت فرزندان مواجه است، شناخت آسیب های تربیتی نوجوان با توجه به شرایط رشدی وی از اهمیت برخوردار است و روشن است که تا آسیب ها در قلمرو تربیت مورد شناسایی و توجه خانواده نباشند؛ تربیت صحیح به شیوه مؤثر و کارآمد از آنان انجام نمی گیرد.

مسأله اصلی در این تحقیق این است که: امروزه خانواده در تربیت نوجوان با چه عوامل آسیب زا مواجه است و با چه راهکارهایی می توان از آنها پیشگیری کرد؟ در بررسی علمی معلوم می شود که چه دسته ای از عوامل در روند تربیتی اختلال ایجاد کرده و تربیت صحیح را با مشکل روبرو ساخته است. با شناخت عوامل آسیب زا می توان آن عوامل را از زندگی متربی حذف کرد و یا از به فعلیت رسیدن آنها و تأثیر آنها، پیشگیری نمود و یا مقابله به موقع با آنها بستر را برای تربیت تعالی بخش فراهم ساخت.

یافته ها و نتایج

آسیب های تربیتی در دوره ی نوجوانی

توجه نکردن به ویژگی های روانشناختی دوره نوجوانی

- بی توجهی به میزان توانمندی نوجوان «رَحِمَ اللَّهُ مَنْ أَعَانَ وَكَدَهُ عَلَىٰ بَرِّهِ قَالَ قُلْتُ كَيْفَ يُعِينُهُ عَلَىٰ بَرِّهِ قَالَ يُقْبَلُ مِيسُورَةٌ وَ يَتَجَاوَزُ عَنْ مَعْسُورَةٍ وَ لَا يَرْهَقُهُ وَ لَا يَخْرُقُ بِهِ» (کلینی، ۱۴۰۷، ج ۶، ص ۵۰).

- فشار و تحمیل بر متربی «إِيَّهَا الْمُدْعَىٰ مَا لَا يَتَعَلَّمُ. قَالَ الْإِمَامُ عَلِيُّ (ع) الطَّيِّشُ لَا يَقُومُ بِهِ حُجَّجُ اللَّهِ» (مجلسی، ۱۴۰۲، ج ۵۴، ص ۲۳۱).

- عدم برقراری رابطه محبتی «إِنَّمَا قَلْبُ الْخَدَثِ كَالْأَرْضِ الْخَالِيَةِ مَا أَلْقَىٰ فِيهَا مِنْ شَيْءٍ قَبِلَتْهُ» (مجلسی، ۱۴۰۳، ج ۱، ص ۲۳۳).

- کشمکش پدر و مادر

- تعارض گفتار و عملکرد «يَا أَيُّهَا الَّذِينَ آمَنُوا لِمَ تَقُولُونَ مَا لَا تَفْعَلُونَ * كَبُرَ مَقْتًا عِنْدَ اللَّهِ أَنْ تَقُولُوا مَا لَا تَفْعَلُونَ» (صف، ۳-۲).

- برخورد های افراطی والدین «شَرُّ الْأَبَاءِ مَنْ دَعَاهُ الْبِرُّ إِلَى الْإِفْرَاطِ» (محمدری شهری، ۱۳۸۸، ص ۲۰۰).

- رفتارهای خشونت آمیز نسبت به نوجوان «لَوْ كُنْتُ فَظًّا غَلِيظًا لَأَنْفَضُوا مِنْ حَوْلِكَ» (آل عمران، ۱۵۹).

تربیت مؤثر و راهکار های پیشگیرانه از آسیب ها

- خودسازی سپس دگرسازی «مَنْ نَصَبَ نَفْسَهُ لِلنَّاسِ إِمَامًا فَلْيَبْدَأْ بِتَعْلِيمِ نَفْسِهِ قَبْلَ تَعْلِيمِ غَيْرِهِ وَلْيَكُنْ تَأْدِيبُهُ بِسِيرَتِهِ قَبْلَ تَأْدِيبِهِ بِلِسَانِهِ وَ مَعْلَمٌ نَفْسِهِ وَ مُؤَدِّبُهَا أَحَقُّ بِالْإِحْلَالِ مِنَ مَعْلَمِ النَّاسِ وَ مُؤَدِّبِهِمْ» (رضی، ۱۴۱۴، حکمت ۷۲).

- بستر سازی رشد عقلانیت «أولى الأشياء أن يتعلمها الأحداث الأشياء التي إذا صاروا رجالا احتاجوا إليها» (ابن ابی الحدید، ۱۴۰۴، ج ۲۰، ص ۳۳۳).

- تقویت حس مسئولیت پذیری «تَجِبُ ... وَ الْخُذُودُ إِذَا اخْتَلَمَ» (مجلسی، ۱۴۰۳، ج ۸۵، ص ۱۳۲).

- استقلال طلبی «الْعِنْيَةُ الْأَكْبَرُ الْيَأْسُ عَمَّا فِي أَيْدِي النَّاسِ» (رضی، ۱۴۱۴، حکمت ۳۴۲).

- احترام به شخصیت نوجوان «اَكْرِمُوا أَوْلَادَكُمْ وَ أَحْسِنُوا أَدَبَهُمْ يُغْفَرْ لَكُمْ» (مجلسی، ۱۴۰۳، ج ۲۳، ص ۱۱۴).

- برخورد انعطاف پذیرانه و گذشت «رَحِمَ اللَّهُ مَنْ أَعَانَ وَكَدَهُ عَلَىٰ بَرِّهِ وَهُوَ أَنْ يَغْفُوَ عَنْ سَيِّئَتِهِ» (مجلسی، ۱۴۰۲، ج ۱۰۴، ص ۹۸).

بحث و نتیجه گیری

در بخش آسیب های تربیتی، نتایج بدست آمده عبارتند از: توجه نکردن به ویژگی های روانشناختی دوره نوجوانی مانند کمال گرایی، حقیقت جویی، فضیلت جویی، عزتمندی، و بی توجهی به هریک از این ویژگی های فطری، یا تضعیف آنها و انحراف و تغییر در مسیر طبیعی آنها، به تربیت صحیح و رشد شخصیت نوجوان آسیب می زند. همچنین نادیده گرفتن میزان توانمندی نوجوان، فشار و تحمیل بر متربی، عدم برقراری رابطه محبتی، کشمکش پدر و مادر، تعارض گفتار و عملکرد، برخورد های افراطی والدین و رفتارهای خشونت آمیز نسبت به نوجوان، وی را گرفتار عقده حقارت، و دیگر مشکلات عاطفی رفتاری ساخته و زمینه تربیت سالم را از بین می برد. در بخش راهکارهای تربیتی پیشگیرانه، بکارگیری شش روش: خودسازی سپس دگرسازی، بستر سازی برای رشد عقلانیت نوجوان، تقویت حس مسئولیت پذیری، بسترسازی برای نمود استقلال طلبی نوجوان، احترام به شخصیت نوجوان و روش انعطاف پذیری و عفو، می تواند بستر مطلوبی را در فرآیند تربیت نوجوان فراهم سازد.

روش

روش این پژوهش، توصیفی تحلیلی است. بدین صورت که در روایات تعبیری چون: الحدث، الغلام، المراهق و فتی که به معنی نوجوان، تازه جوان، دوره نزدیک به احتلام و مرحله آغاز جوانی است مورد مطالعه قرار گرفته سپس به توصیف و تحلیل این روایات پرداخته شده است

منابع

قرآن کریم

ابن ابی الحدید، ع. (۱۴۰۴ق)، شرح نهج البلاغه لابن ابی الحدید(چاپ اول)، قم: مکتبه آیه الله المرعشی النجفی.

ابن بابویه، م. (۱۳۷۶)، الأمانی (چاپ ششم)، تهران: کتابچی.

ابن فارس، أ. (۱۴۰۴ق)، معجم مقاییس اللغة (چاپ اول)، قم: مکتب الاعلام الاسلامی.

ابن منظور، م. (۱۴۱۴ق)، لسان العرب (چاپ سوم)، بیروت: دار الفکر للطباعة و النشر و التوزیع - دار صادر.

احمدی میانجی، ع. (۱۴۱۹ق)، مکاتیب الرسول(ص)(چاپ اول)، قم: دار الحدیث.

تمیمی آمدی، ع. (۱۴۱۰ق)، غررالحکم و درر الکلم(چاپ دوم)، قم: دار الکتاب الإسلامی.

جواهری، ش. (۱۳۸۸)، گفتارهایی در رابطه با روابط والدین با فرزندان(چاپ اول)، قم: دفتر عقل.

حرعاملی، م. (۱۴۰۹)، وسائل الشیعه(چاپ اول)، قم: آل البیت(ع).

کلینی، م. (۱۴۰۷)، الکافی(چاپ چهارم)، تهران: دارالکتب الاسلامیه.

لطف آبادی، ح. (۱۳۷۹)، روان شناسی رشد کاربردی نوجوانی و جوانی(چاپ دوم)، تهران: اسپید.

